

Орел А. С.,
доцент кафедри германської та слов'янської філології
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Сбітнева І. С.,
студентка V курсу філологічного факультету
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Анотація. Низка відмінностей у семантичній та граматичній системах різних мов становлять певні труднощі для перекладацької практики. Аналіз досліджень щодо питань англійсько-українського перекладу ділової кореспонденції дозволив виокремити основні види лексичних трансформацій. Володіння широким діапазоном перекладацьких трансформацій, знання основних, найчастіше вживаних типів, доречно і правильне їх застосування є обов'язковим для перекладача як посередника між двома мовами.

Ключові слова: переклад, англійська мова, українська мова, ділові листи, лексичні особливості.

Постановка проблеми. Ведення ділової кореспонденції у сучасному світі є вимогою часу, відображенням зростаючої кількості міжнародних контактів у різних сферах життя. Найважливішою вимогою до перекладу ділової кореспонденції є якомога більша адекватність перекладеного тексту та якомога більша еквівалентність його до оригіналу. З огляду на те, що в Україні ділова переписка ведеться лише державною мовою, у сучасному вітчизняному перекладознавстві набули актуальності питання розбіжностей між англійською та українською діловими мовами, а також між способами перекладу. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність докладного вивчення лексичних особливостей мов ділового спілкування з метою усунення низки суперечностей і вдосконалення техніки перекладу ділових паперів, яка вимагає особливої точності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми якісного перекладу ділової кореспонденції активно досліджувались у роботах із лінгвістики, перекладознавства, теорії та практики перекладу, германістики, славістики тощо. Так, багато мовознавців (серед них А. Швейцер, Я. Рецкер, Л. Бархударов, А. Федоров, Е. Басс, В. Екк, В. Гуреневич, М. Басаков, Є. Кутній) присвятили свої роботи дослідженню перекладу бізнес-кореспонденції. Різні аспекти дослідження лексичних особливостей перекладу ділових листів представлено в роботах українських перекладознавців (зокрема, А. Левашова, В. Карабана, А. Загнітка, І. Данилюка, М. Зубкова та ін.).

Отже, вивчення особливостей перекладу ділової кореспонденції з англійської мови українською є актуальним питанням для вітчизняних учених, зумовленим не лише лінгвістичним інтересом, а й низкою екстралінгвістичних чинників, зокрема, розширенням міжнародних зв'язків нашої країни, поглибленням інтеграції у світовий простір тощо.

Метою статті є встановлення лексичних особливостей перекладу англійської ділової кореспонденції, висвітлення труднощів, що виникають під час перекладу різних видів ділових листів, та окреслення шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Ділова кореспонденція належить до офіційно-ділового стилю мови, що передбачає наявність певної традиції побудови мовних конструкцій відповідно до змісту з урахуванням умов та мети висловлювання. В. Комісаров зазначає, що теорія перекладу вивчає вплив на процес перекладу мовних особливостей певного функціонального стилю у мові оригіналу та в мові перекладу, а також взаємодію цих мовних явищ [5, с. 109].

Саме мовні засоби, їхній зміст і вживання дозволяють найефективніше фіксувати ділову інформацію, є спільними для англійської та української мов. Традиційним для ділових документів, зокрема для кореспонденції, є вживання готових штампів, стереотипних мовних кліше, ділової термінології (наприклад, *with best regards, to be in receipt of, in compliance with, з найкращими побажаннями, довести до відома, згідно з Вашим бажанням* тощо).

Мовознавці зазначають, що характерною рисою англійського ділового листа є вживання стандартизованих кліше, які мають прагматичну спрямованість і слугують реалізації категорії ділової ввічливості. Наприклад: *We would appreciate your cooperation on this matter. – Будемо вдячні за співпрацю; Thank you in advance for your cooperation. – Заздалегідь дякуємо за співпрацю; Awaiting your prompt reply. – В очікуванні швидкої відповіді* тощо.

Існування в українській мові подібних форм висловлювань значно полегшує переклад з англійської мови. Їх можна згрупувати за тематичними ознаками, наприклад:

– замовлення (*With reference to the catalogue you sent us we wish to place the following order. – Ми хотіли б зробити таке замовлення, посилаючись на каталог, який Ви нам надіслали*);

– пропозиція (*Based on your annual requirement of ... items, we can make the following offer. – Виходячи з Вашої щорічної потреби в ... одиниць, ми можемо зробити Вам таку пропозицію*);

– претензія (*We regret that we must place the entire shipment at your disposal. Please let us know how you wish to dispose of same. – Нам шкода, але ми мусимо повернути Вам вислані Вами товари. Просимо повідомити нас про те, як Ви пропонуєте розпорядитися вантажем*);

– запит (*We are above all interested in information regarding the solvency and credit rating of the company. – Особливо нас цікавить інформація щодо платоспроможності фірми*);

– повідомлення (*We wish to inform you that your order № 30198 dated ... has been shipped today. – Ми хочемо повідомити Вас, що замовлення № 30198 від ... було відвантажено сьогодні*);

– вибачення (*We offer our apologies for the delay in delivery. – Ми просимо вибачення за затримку в поставці*);

– прохання (*We shall (should) be obliged if you will (would) inform us ... – Ми будемо (були б) вдячні, якщо Ви повідомите нас (якби Ви повідомили нам) ...*).

У діловому спілкуванні важлива роль належить уживанню аббревіатур і скорочених слів, які слугують мовній економії і роблять зміст лаконічним та більш зрозумілим для вузького кола фахівців. Під час перекладу аббревіатур і скорочень варто вживати їхні функціональні відповідники або застосовувати описовий спосіб перекладу (наприклад, *a.a.r. (against all risks) – усупереч усім ризикам; a.c. (account current) – поточний рахунок; amt. (amount) – сума* тощо).

Ініціали або скорочення імен також становлять певні труднощі, з якими зіштовхується перекладач ділової кореспонденції, особливо якщо така інформація подається без попередньої розшифровки. Треба пам'ятати, що ініціали не транскуються, а передаються першою літерою українського відповідника повної форми англійського імені: *John G. Holloway – Джон Г. Холовей*. Якщо в перекладача немає можливості встановити повне ім'я, то краще вилучити ініціали з тексту перекладу, аби уникнути помилки: *Jerry H. Freund – Джері Фруенд*.

Водночас діловим листам не властиві такі засоби виразності, як метафори, метонімії, епітети, емоційно забарвлені слова тощо, використання синонімів зведене до мінімуму й не має викликати двозначності сприйняття.

Міжмовне спілкування як засіб обміну інформацією, як і будь-який комунікативний акт взагалі, характеризується втраченою частиною інформації, неоднозначністю інтерпретації змісту повідомлення. Тому в курсі перекладознавства передбачено порядок досягнення еквівалентності у семантиці мовних одиниць та відповідності граматичних конструкцій, який допускає певні лексичні та граматичні зміни, їх називають трансформаціями (transformations).

Власне поняття «еквівалентність» не є усталеним та чітко визначеним терміном. На думку багатьох дослідників, зокрема А. Левашова, А. Швейцера та ін., у теорії перекладу зафіксовано як велику кількість тлумачень терміна «еквівалентність», так і різноманіття підходів для визначення цього поняття [2, с. 173; 8, с. 118]. Водночас дослідники виокремлюють два основні підходи до аналізу перекладу з огляду на семантичну еквівалентність. Так, А. Левашов розрізняє лінгвістичний (формальний) та функціональний (комунікативний, прагматичний) напрями [2, с. 173]. А. Швейцер та Є. Бреус еквівалентність поділяють на компонентну семантичну (досягається завдяки наявності у текстах мови оригіналу і мови перекладу ідентичних сем) та денотативну (спостерігається семантична розбіжність між текстами оригіналу і перекладу, зміст передається за допомогою різних, але співвіднесених ознак) [9, с. 118; 1, с. 10]. За визначенням Є. Бреуса, компонентний підхід (співвідноситься із лінгвістичним у А. Левашова) характеризується граматичними (формальними) змінами під час перекладу. Денотативний підхід (функціональний, за А. Левашовим) передбачає більшу семантичну варіативність, зміни на лексико-граматичному рівні [1, с. 10].

Явище лексичної трансформації у перекладознавстві пов'язано з тим, що обсяг значень мов оригіналу і перекладу не є однаковим. Отже, лексичні трансформації необхідні для адекватної передачі зв'язків між формою та змістом слів і словосполучень оригіналу та перекладу. При цьому особливу увагу

перекладач повинен приділяти контексту, в якому мовні одиниці вживаються, враховувати семантичні та стилістичні особливості слів, що обираються для передачі іншомовного повідомлення. Семантика слова пов'язана з його функціонуванням у мовленні, його лексичною сполучуваністю та стилістичною конотацією, а також соціокультурними особливостями у свідомості носіїв різних мов [6, с. 174]. Ці фактори є вирішальними під час передачі значення, тобто під час вибору потрібних слів у мові перекладу, з яких складається фраза.

Доведено, що дослівний переклад та досягнення стовідсоткової еквівалентності на практиці є неможливими, оскільки цьому перешкоджають деякі труднощі, наприклад: у мові перекладу відсутній словниковий відповідник іншому слову мови оригіналу, відповідність лише частково передає значення лексичної одиниці оригіналу, багатозначне слово мови оригіналу співвідноситься з різними семантичними одиницями мови перекладу тощо [7, с. 57].

Отже, дослідники поділяють лексичні трансформації на декілька типів: 1) диференціація значень (differentiation of meaning), наприклад, українським еквівалентом слова *justice* є *справедливість, правосуддя*, проте іноді різниця стає більш специфічною: *Department of Justice – Міністерство юстиції, the Court of justice – суд*; 2) специфікація значень (specification of meaning), наприклад: *meal – їжа, прийняття їжі*, але *You have had your meal in our restaurant. – Ви вже поспідали (пообідали) в нашому ресторані*. Остання фраза перекладається з урахуванням часу доби, в який відбувається дія, тобто перекладач звертає увагу на контекст повідомлення; 3) конкретизація / генералізація значень (concretization / generalization of meaning), наприклад: *I am certain that you will find a position which suits you soon and I believe that you have a great deal to contribute. – Я впевнений, що скоро Ви знайдете посаду, яка задовольнить Вас, і вважаю, що Ви можете зробити великий внесок*. Лексичні одиниці мови оригіналу з конкретним значенням узагальнюються і перекладаються лексемою з абстрактним значенням з метою чіткішого розуміння повідомлення або навпаки; 4) смисловий (семантичний) розвиток (semantic development) полягає у заміні слова або словосполучення мови оригіналу відповідною за контекстом лексичною одиницею мови перекладу: *The Worcester by election was an acid test for the Labor Candidate. – Додаткові вибори у Вустері були лакмусовим папірцем для лейбористського кандидата*. Словосполучення *лакмусовий папірець (litmus paper)* ніколи не вживається в англійській мові в переносному значенні; 5) антонімічний переклад (antonymic translation) поєднує ознаки лексичної та граматичної трансформації: *It was not until 1770 when James Cook chartered the East Coast that any major exploration of Australia was undertaken. – І лише в 1770 році, після того як Джеймс Кук наніс на мапу східне узбережжя Австралії, почалося серйозне дослідження цього континента*; 6) цілісне перетворення (integral transformation), наприклад: *Welcome! Don't mention! – Ласкаво просимо! Тут частина інформації не перекладається взагалі*; 7) додавання і вилучення слів із лексичних причин (addition and omission of words for lexical reasons), наприклад: *takeover – поглинання одного підприємства іншим; strike ballot – голосування щодо оголошення страйку – addition; You can see the result of your company work. – Ви бачите результат роботи Вашої компанії – omission*.

В. Комісаров вищезазначені процеси називає лексико-семантичними замінами; до лексичних трансформацій учений

відносить також перекладацьке транскрибування / транслітерацію та калькування [5, с. 68].

Транслітерацією називається спосіб перекладу лексеми оригіналу шляхом відтворення її форми за допомогою графічних одиниць мови перекладу (графічна форма). Процес транскрибування передбачає відтворення звукової форми іншомовного слова (фонетична форма). Найчастіше в перекладацькій практиці використовується синтезований спосіб транскрипції / транслітерації, тому що фонетична і графічна системи різних мов значно відрізняються, і передача форми слова мови оригіналу на мову перекладу завжди є умовною (приблизною): *O'Henry – O'Генрі, company – компанія, Mary – Мері*. Цими способами найчастіше користуються для перекладу власних назв.

У перекладознавстві розроблено низку правил транслітерації для кожної пари мов, які допомагають чітко передати звуковий склад слів мови оригіналу. Так, в англо-українських перекладах трапляються елементи транслітерації деяких невимовних приголосних, редукція голосних, наприклад, *Dorset – Дорсет, Murdoch – Мердок*; подвійні приголосні між голосними та в кінці слова зберігаються: *Bonnars Ferry – Боннерс Феррі, Marshall – Маршалл*. До традиційних винятків можна віднести імена історичних осіб, географічні назви тощо: *China – Китай, King James – Король Яків*. Спосіб транскрибування часто застосовується для передачі назв організацій, вулиць, газет тощо, наприклад: *Bayswater Road – Бейсватер роуд, The Times – газета Таймс, General Motors – Дженерал Моторс, Lindros Bank – банк Ліндрос*.

Калькування (буквальний переклад) застосовується переважно для перекладу неологізмів іншомовного походження, термінів, наприклад: *skyscraper – хмарочос, self-help groups – групи взаємодопомоги*.

Як уже зазначалось вище, повна семантична відповідність лексичних одиниць різних мов з урахуванням контекстного значення – це явище відносно рідкісне, як і явище моносемії у будь-якій мові. Отже, повної еквівалентності можна досягти лише під час перекладу однозначних слів, які мають одне лексичне значення в обох мовах. Наприклад, власні назви: *The United States of America (USA) – Сполучені Штати Америки (США)*; іноді застосовується прийом лексичних додавань – вживання у перекладі додаткових лексичних одиниць для передачі імпліцитних елементів оригіналу [4, с. 249]: додаються слова «штат», «місто», «імені» тощо, *Indiana – штат Індіана*; наукові і технічні терміни, наприклад: *engine – двигун* (проте, варто зазначити, що низка слів-термінів є багатозначними, особливо це стосується технічної термінології); назви пір року, місяців, днів тижня, наприклад: *May – травень*; більшість числівників, наприклад: *twenty four (employees) – двадцять чотирьох (працівників)*.

Водночас у перекладознавстві існує таке поняття, як безеквівалентні слова (А. Швейцер, А. Паршин, Л. Бархударов). На думку В. Карабана, це слова-реалії на позначення етноспецифічних понять, тобто слова, властиві лише одній культурі, наприклад, назви юридичних посад і професій [3, с. 421]. Ця група лексики не має еквівалента в мові перекладу. Передача таких лексичних одиниць здійснюється за допомогою транслітерації, калькування або описово: *caregiver – людина, що піклується про немічних і хворих людей; multiple accredit – множинне акредитування*.

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що для перекладу ділової кореспонденції характерними є випадки

часткової еквівалентності, адже більшість слів будь-якої мови є багатозначними, і семантичне поле лексеми в мові оригіналу зазвичай не збігається повністю зі значенням слова в мові перекладу. Воно може бути ширшим за значенням чи, навпаки, вужчим. У свою чергу, ширший семантичний обсяг лексеми створює умови для вживання слова в різних контекстах, що посилює явище мовної варіативності під час перекладу. Слід зазначити, що проведений нами аналіз висвітлює лише один з аспектів дослідження особливостей перекладу ділових листів з англійської мови українською, що відкриває перспективи подальшого докладного вивчення зазначеної проблематики.

Література:

1. Бреус Е.В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский : [учеб. пособ.]. – 2-е изд., испр. и доп. / Е.В. Бреус. – М. : УРАО, 2000. – 208 с.
2. Зубков М.Г. Сучасна українська ділова мова / М.Г. Зубков. – Харків : Торсінг, 2004. – 446 с.
3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. II. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі / В.І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 303 с.
4. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода / В.Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1980. – 215 с.
5. Комиссаров В.Н. Слово о переводе / В.Н. Комиссаров. – М. : Международные отношения, 1973. – 215 с.
6. Переклад у наукових дослідженнях представників Харківської школи : [колект. монографія] / за ред. Л.М. Черноватого, О.А. Кальниченка, О.В. Ребія. – Вінниця : Нова книга, 2013. – 568 с.
7. Федоров А.В. Основы общей теории перевода: лингвистические проблемы / А.В. Федоров. – 4-е изд. – М. : Высшая школа, 1983. – 303 с.
8. Циткина Ф.А. Терминология и перевод / Ф.А. Циткина. – Львов : Вища школа, 1988. – 156 с.
9. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика / А.Д. Швейцер. – М. : Воениздат, 1973. – 280 с.

Орёл А. С., Сбитнева И. С. Лексические особенности перевода деловой корреспонденции с английского языка на украинский

Аннотация. Ряд отличий в семантической и грамматической системах разных языков представляет определённые трудности для переводческой практики. Анализ исследований по вопросам англо-украинского перевода деловой корреспонденции позволил выделить основные виды лексических трансформаций. Владение широким диапазоном переводческих трансформаций, знание основных, чаще всего используемых типов, уместное и правильное их использование является обязательным для переводчика как посредника между двумя языками.

Ключевые слова: перевод, английский язык, украинский язык, деловые письма, лексические особенности.

Orel A., Sbitneva I. Lexical features of translation of business correspondence from English to Ukrainian

Summary. Row of differences in the semantic and grammatical systems of different languages present certain difficulties for translating practice. The analysis of researches in relation to the questions of English – Ukrainian translation of business correspondence allowed distinguishing basic types of lexical transformations. Possessing the wide range of translating transformation sand knowledge of basic, mostly used types, appropriate and correct application, is obligatory for a translator as mediator between two languages.

Key words: translation, English, Ukrainian, business correspondence, lexical features.